

Lokalredaktörer i Kristineberg: nr.4 1964, är Stig Brandt

FÖRSLAGNA RÖVARE I FINNFORSBERGET terroriserade hela skellefteåbygden

Sanning eller dikt frågar man sig när rövarena i Finnforsberget kommer på tal. I den skrift som finns i ämnet är det svårt att avgöra var de faktiska uppgifterna slutar och var dikten tar vid. Ändå får man anta att det fanns fog för den rövareskräck som en gång rådde i bygden.

När vi i dag någon gång åker den knappt en mil långa vägen mellan Bolidenbolagets gruva i Boliden och järnvägsstationen i Finnforsfallet så sker detta bekvämt och i största trygghet i bil. Högst sällan ägnar vi en tanke åt att den bygd vi just då åker igenom är en tämligen ung bygd. Här var det för bara ett femtiotal år sedan glest mellan gårdarna och ännu längre tillbaka härskade ren vildmark här. Vad tryggheten beträffar så är den —

med undantag för risken att råka ut för en trafikolycka — i dag fullständig.

Men enligt gamla och gulnade dokument har det inte alltid varit så helt med tryggheten. Finnforsberget var nämligen en gång i tiden tillhåll för ett rövarband, som under mer än tjugo år terroriserade befolkningen i Skellefteälvens dalgång genom stölder, rån och mord. Inte förrän två beslutsamma män ingrep kunde rövarens framfart stoppas. Sex av dem dräptes i en grotta i berget, den sjunde flydde på skidor men upphanns och fördes till Skellefteå, där rättvisa så småningom skipades.

Men låt oss förflytta oss tillbaka till 1500-talet — den tid då allt detta hände. Skellefteåbygden, som koloniserades redan under yngre stenåldern,

var — åtminstone vad trakterna närmast kusten beträffar — kulturbygd. Redan på denna tid fanns bl a byarna Medle och Myckle, Kusmark, Frostkåge och Sunnanå och, för att nämna ytterligare ett namn, Varuträsk, där Bolidenbolaget i dag har en pegmatitfyndighet. Nuvarande Skellefteå stad var en liten handelsplats. Befolkningen i upplandet levde på magra jordbruk, men jakt och fiske i de skogs- och sjörika trakterna bidrog till försörjningen. I Finnforsfallet — cirka tre mil från Skellefteå och mitt ute i ödemarken — hade kronan ett laxfiske, som sköttes av lejda fiskare.

Vid jordbruket, som förmodligen gav ett knappt levebröd, höll man kreatur, som då — liksom långt in i modern tid — gick på lösbete i skogarna. Kreatur började emellertid för-

svinna ur hjordarna och trots att bönderna ett tiotal år in på decenniet allmänt började anställa vallhjon tilltog förlusterna år från år. De ständiga rapporterna om försvunna djur oroade skelleftebönderna så att de slutligen vände sig till kronofogden i Skellefteå, som sammankallade en stämma. Där kom man dock inte till annan uppfattning än att björn och varg var bovarna i dramat. Men dem skulle man få bukt med.

Sakta smög sig Märten och Albrecht och deras söner uppför berget mot grottan.

Skallgångsmanskap med spjut och yxa

En skallgångskedja som skulle ta itu med vilddjuren samlades en dag i Skellefteå. Kedjan följde Skellefteälvens norra strand upp till Finnforsberget, där man slog läger för natten. Nästa dag fortsatte kedjan upp till Storsandberget, där den gick över Skellefteälven, som man sedan följde tillbaka till Skellefteå. Där träffade man på nytt kronofogden, som i motsats till bönderna inte kunde befria sig från misstanken att rövare härjade i trakten. Bönderna var dock övertygade. Man hade ju inte sett något misstänkt under skallgången, men femton björnar hade fått bita i gräset.

Böndernas övertygelse varade dock inte länge. Under hösten inträffade

händelser som på nytt oroade bygden. Kreatur började åter försvinna, laxen i fisket vid Finnforsfallet var stulen när den skulle hämtas hem och visthus började hemsökas av tjuvar. Ingenting av detta var emellertid så allvarligt att man anklagade rövare för dåden. Inte ens när valflickan Gunilla år 1516 försvann i skogarna kring Medle övertygades man helt. Men två år senare tvivlade man inte längre. Då förlorade tre förbönder från lappmarken sina foror, lastade med pälsverk och kött, i skogarna väster om Skellefteå.

Historiens förste pimplare

Stölden av fororna var, om man får tro urkunderna, finurligt planerad och i berättelsen uppträder — åtminstone för skrivarens del — historiens förste pimplare. När förbönderna på sin väg till handelsplatsen Skellefteå passerade en sjö, såg de en man stå och fiska genom ett hål i isen. Och han fick fisk!

Det var första gången förbönderna sett något så häpnadsväckande. De stannade därför, lämnade fororna i skogen och gick ned till sjön. Pimplaren flyttade från hål till hål och förbönderna följde nyfikna efter. Men till slut hade fiskaren fått tillräckligt. Utan ett ord tog han fångsten och skidade bort.

Forbönderna vände tillbaka till skogen, men när de nådde till körvägen var fororna borta. De sökte länge och väl, men utan resultat, och på en misstanke att djuren möjligen fortsatt, sprang de mot Skellefteå. Men de fick springa förgäves, och det enda som återstod var att vid framkomsten anmäla förlusten till kronofogden.

Man ur huse

Stölden vållade uppståndelse i Skelleftebygden. Fogden begärde och fick kungligt tillstånd att kalla man ur huse för ny skallgång och den 18 maj 1518 var hela Skellefteå sockens manliga befolkning på benen. Det stora uppståndet utgick från Tuvan i Skellefteå och finkammade först södra delen av Skellefteå socken, dock utan resultat. Därefter fortsatte uppståndet västerut, längs Skellefteälven till Petikåns mynning, cirka sex mil från nuvarande Skellef-

teå. Tillbaka gick man som vid den tidigare skallgången lägs älvens södra strand.

Men det uppståndet blev lika resultatlöst som det tidigare. Man dräpte en mängd björnar, men kom inte åt rövarna, som man nu på goda grunder förstod fanns någonstans inne i landet. Man var tvungen avbryta försöken att fånga dem, och de fick under många år därefter härja tämligen fritt. De försatt heller inte tillfällena, bland annat stals kyrksilvret i Skellefteå vid en fräck kupp. Det blev också allt vanligare att människor påträffades rånade eller rånmördade på vägar och stigar i trakten.

Vallpigan tillbaka efter sju år!

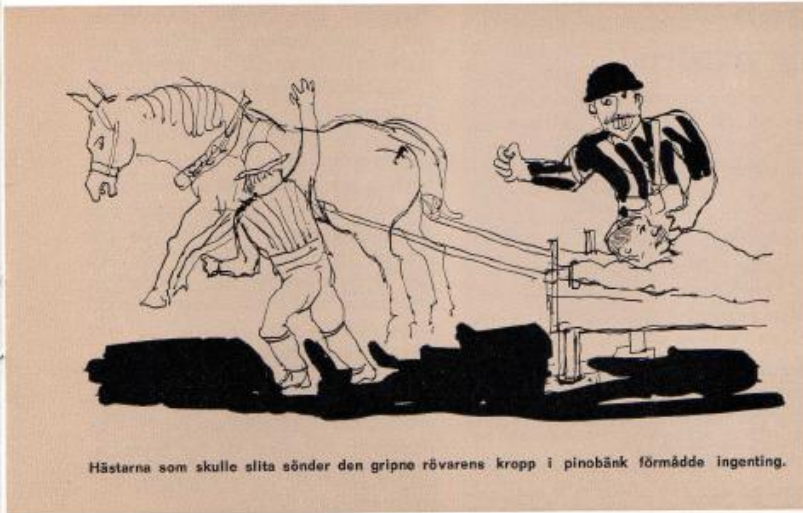
Men 1523 blev vändpunkten. Vallpigan Gunilla från Medle återkom då från — som det visade sig — sju års fångenskap hos rövarna. Efter att ha blivit bortrövad under vallningen av kreaturen hade hon hållits fångslad i rövarens håla i Finnforsberget innan hon slutligen lyckades rymma. En bonde i Medle, Märten Stål, sammankallade på Myckelebonden Albrechts begäran bönderna i byn och man beslöt att med tretton man anfälla rövarna.

— Vi var noga underrättade om var kulan låg, berättar Märten Stål i dokumentet. När vi emellertid fick se öppningen till rövarens håla blev vi så modfärdiga att ingen ville gå till anfall.

Så avlöpte det försöket. Men Albrecht i Myckle var inte nöjd med resultatet. Han träffade Märten Stål på julaftonen 1523 och föreslog då att

Albrecht i Myckle gick ensam in i grottan. Klubban föll sex gånger och sex av rövarens dog.

Hästarna som skulle slita sönder den gripne rövarens kropp i pinobänk förmådde ingenting.

han och Mårten skulle anfälla rövarena med bara sina söner och drängar. Så småningom kom bönderna också överens. Med släde tog man sig upp till Finnforsfallet. Någon gång under natten, när rövarena sov, smög sig skaran uppför berget och fram till grottan. Medan de andra stod vakt vid grottmynningen, gick Albrecht in till rövarena.

De sov.

Han lyfte sitt enda vapen — klubban.

Den föll sex gånger och sex rövare dog.

Den sjunde vaknade emellertid, sprang ut och flydde på skidor utför berget. Albrecht och Mårten upptog förföljandet och hann upp rymligen i Lilla Bjurvattnet, där Albrecht stack ut hans ögon.

— Du är klokare än jag trodde, lär rövaren ha sagt, när han berövades synen. Om jag hade fått se hade jag förtorkat skogen så långt min blick nådde.

Svårt fall för rättvisan

Men därmed är berättelsen om rövaren i Finnforsberget inte slut. Rövarens banemän — Albrecht och Mårten — fick som belöning för sin insats för

all tid rätten till ett laxfiske vid Finnfors. Om geterskan, eller vallpigan, Gunilla, som fått utstå så mycket ont hos rövarena — hon hade bland annat fött flera barn, som rövarena lagt ut i skogen eller på annat sätt dräpt — säger dokumentet inte mycket i fortsättningen, men man kan väl anta att hon återgick till sin forna profession och att hon åldrades lyckligt. Och rövaren slutligen:

Han fördes till Skellefteå, där rättvisa enligt dåtida metod skulle skipas, d v s genom prygel, stegel, stympning eller halshuggning.

Men rövaren, som stod i förbund med makterna och som var hemma i trolldom, höll på att bli rättvisan övermäktig. Den 30 april 1524 fördes han till avrättningsplatsen för att avlivas i pinobänk. Enligt rättsbetjäntens berättelse lär han då ha sagt:

— På denna bänk tar jag icke döden!

Han lät sig villigt bindas på bänken, men en av de hästar som skulle sträcka sönder kroppen bröt frambenen, en annan föll död till marken och de två som återstod förmådde ingenting göra. Skarprättaren fick då befallning att halshugga fången. Men när han fattade bödelyxan föll skafvet sönder och

när han med den andra bilan gjorde fem hugg mot halsen syntes inte ett enda spår av huggen.

Ont fördrivs med ont

Men ont skall med ont fördrivas. Våra forna bödlar var som bekant inga duvungar och bödeln i Skellefteå behärskade som sina kolleger åtminstone delar av trollkonsten. Han drog bilen under vänstra foten för att bryta fångens makt. I samma ögonblick fick fången två huvuden. Skarprättaren högg omgående av det ena, men det hade inte mer än skilts från kroppen förrän det sammanfogades igen. Men då gav rättsbetjänten upp. Han gick fram till fången och frågade:

— Jag frågar dig — är du mera full i hin än att du kan låta döda dig efter domen?

— Nej, sa fången. Jag låter mig inte dödas efter domen, men vill ni gräva en grav skall jag gå ned i den och ni skall få kasta igen den med sten och jord.

Att rättsbetjänten däri såg en lösning på problemet får man ta för givet och han dröjde heller inte med att verkställa. En djup grav grävdes snabbt och sedan fången självmant gått ned i denna fylldes den med stenar och sand. Historien om rövaren slutar här. Den siste av dem gick bort i ett gny och oväsen vars like man aldrig tidigare hört och som var så hemskt att det skrämde folkmassorna från avrättningsplatsen.

Så berättar protokollen!

Köhler

När bödeln drog bilen under sin hälft fick rövaren plötsligt två huvuden.

